

**UCHWAŁA NR XXI/257/2025
RADY GMINY ZAWOJA**

z dnia 30 grudnia 2025 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej dla Gminy
Zawoja na lata 2026 - 2028**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) oraz art. 176 pkt 1 i art. 179 ust 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2025r. poz. 49) Rada Gminy Zawoja uchwala, co następuje:

- § 1. Przyjmuje się Gminny Program Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej dla Gminy Zawoja na lata 2026-2028 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Zawoja.
- § 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady

Jerzy Pająk

GMINNY PROGRAM WSPIERANIA RODZINY NA LATA 2026-2028

GMINA ZAWOJA

GMINNY OŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ W ZAWOI

2025

WSTĘP

Rodzina od początków rozwoju refleksji nad życiem społecznym, aż po współczesne próby interdyscyplinarnego opisanie życia rodzinnego była i będzie najważniejszą i najbardziej wrażliwą substancją życia społecznego. Jej fenomen polega na tym, że na jednej płaszczyźnie wiąże jednostkowe cele egzystencji każdego z nas z kontekstem życia we wspólnocie : rodzinnej, lokalnej, całego społeczeństwa.

Pod wpływem przeobrażeń zachodzących w tej najmniejszej komórce społecznej zmianie uległa hierarchia ważności funkcji rodziny, zakres oraz struktura wewnętrzna, w ramach której pewne elementy zaczynają zanikać, natomiast inne zyskują na znaczeniu. Członkowie rodziny zyskują samodzielność ekonomiczną, czują się mniej związani z rodziną. Zmiany te istotnie odciskają się na zmianie opiekuńczo – zabezpieczającej funkcji rodziny, którą przejmują w dużej mierze instytucje państwowe.

Współczesna rodzina jest zabiegana, mijająca się. Brak czułości i stałej obecności najbliższych w domu powoduje głód uczuciowy i chłód w zachowaniu w kontaktach z innymi. Zachowania młodych ludzi daleko odbiegają od przyjętych norm postępowania młodego człowieka. Zanikają czynności, które integrowały rodzinę i miały oddziaływania wychowawcze. Bardzo zmienia się funkcja wychowawcza rodziny, ograniczona w czasie i sposobie bycia ze sobą, brak kontaktu, bliskości, komunikacja między członkami odbywa się za pomocą telefonu komórkowego, jest coraz częściej pośrednia. Codzienności towarzyszy nerwowość i napięcia. Współcześni rodzice czują się zagubieni, rozczarowani, zawiedzeni, a nawet zaskoczeni kiedy pojawiają się problemy wychowawcze. Następuje brak kontaktu z dziećmi, niepowodzenia wychowawcze, a nawet dramaty z powodu wszelkiego rodzaju uzależnień. Największym dramatem i bólem współczesności są uzależnienia dzieci i młodzieży, które zataczają coraz większe kręgi, są trudne do zauważenia w pierwszej fazie, bywają ucieczką od samotności, chęcią identyfikacji z grupą, buntem przeciwko współczesnemu światu i dramatem każdego młodego człowieka.

W 1999 roku dokonała się zasadnicza reforma systemu opieki nad dzieckiem i rodziną. Zadania z tego zakresu zostały powierzone samorządom na szczeblu powiatowym, a naczelną zasadą nowego modelu organizacji opieki zastępczej było pierwszeństwo form rodzinnych nad instytucjonalnymi. Rodziny zastępcze stały się jedną z profesjonalnych usług pomocy społecznej, kierowaną do rodziców, którzy z różnych przyczyn nie są w stanie wypełniać funkcji rodzicielskich. Nowe trendy w polityce społecznej sprowadzają rolę państwa

do zasad pomocniczości, wspierania i wspomagania, poprzez różnego rodzaju formy wsparcia od specjalistycznego poradnictwa poprzez wszelkie rodzaje usług i szeroki wachlarz środków.

Z dniem 1 stycznia 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zgodnie z zapisami ustawy do zadań własnych Gminy należy opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny oraz rodzin zastępczych spokrewnionych, tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny, tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

W Programie wskazano na konieczność podjęcia działań profilaktycznych, wspomagających i wspierających rodzinę biologiczną dziecka, a także kompleksową pracę z rodzinami z grupy ryzyka. W niniejszym dokumencie zostały zawarte działania zmierzające do kompleksowej pracy zarówno z dzieckiem w wymagającym wsparcia w zakresie specjalistycznych usług, jak również z rodzicami mającymi trudność w zakresie pełnienia funkcji opiekuńczo – wychowawczych.

Program jest zbieżny z założeniami Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Zawoja.

Podstawa prawna Programu:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) Konwencja o Prawach Dziecka;
- 3) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym;
- 4) Ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- 5) Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Opis Programu:

Program Wspierania Rodziny jest dokumentem przewidzianym do realizacji na lata 2026 – 2028, stanowiącym kompleksowy system wspierania dzieci i rodzin z terenu Gminy Zawoja. Zawiera diagnozę sytuacji opiekuńczej na terenie Gminy Zawoja oraz określa zakres niezbędnych zadań i działań, zmierzających do ograniczenia sieroctwa społecznego. Program opisuje założone do osiągnięcia cele, wymienia instytucje, organizacje, służby i środowiska włączone w realizację przyjętych założeń.

Niniejszy dokument pozwoli zaplanować działania w zakresie profilaktyki, opieki nad rodziną i dzieckiem oraz działania umożliwiające rozwój rodzinnych form opieki zastępczej. Dokument ten ma również istotne znaczenie dla zapewnienia specjalistycznego wsparcia dzieciom i rodzinom zagrożonym wykluczeniem społecznym.

Zadania i działania zawarte w niniejszym dokumencie mogą być korygowane w przypadku wystąpienia takiej konieczności.

Instytucje, organizacje, służby i środowiska włączone do Programu:

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zawoi
- Gmina Zawoja
- Gminna Komisja ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Suchej Beskidzkiej
- Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Makowie Podhalańskim
- Placówki oświatowe
- Organizacje pozarządowe
- Kościoły i związki wyznaniowe,
- Sądy rodzinne,

Koordinator Programu:

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zawoi

Finansowanie Programu:

Zgodnie z art. 17 i 19 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej do zadań własnych gminy i powiatu należy realizacja zadań z zakresu profilaktyki i wsparcia rodziny oraz zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców. Tak więc samorząd w pełni odpowiada za funkcjonowanie lokalnego systemu opieki nad rodziną i dzieckiem, w tym również za finansowanie działań z tego zakresu.

Projektowane źródła finansowania Programu:

1. środki własne Gminy Zawoja, w tym środki finansowe pochodzące z Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
2. dotacje celowe z budżetu państwa na finansowe wsparcie jednostek samorządu terytorialnego w budowaniu lokalnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną,
3. środki finansowe pozyskane z samorządu województwa (w zakresie przeciwdziałania przemocy)
4. środki finansowe pozyskane z funduszy unijnych.

II. Dysfunkcyjność rodziny i jej skutki dla rozwoju psychofizycznego dziecka

Świat jest system[em naczyń połączonych, a rodzina jest krwioobiegiem społecznym. Stawanie się człowiekiem, dorastanie, dojrzewanie do społeczeństwa nigdy nie odbywa się samotnie, lecz zawsze w kontakcie z drugim człowiekiem, który towarzyszy, asystuje, wspiera i prowadzi dziecko ku ludzkiemu spełnieniu. Funkcję towarzysza dziecka przez całe życie spełnia rodzina. Zaspakaja ona potrzeby miłości, przynależności, bezpieczeństwa, potrzeby uczucia i wzajemnej pomocy oraz potrzeby życzliwości i zaufania. Trudno przecenić znaczenie rodziny, bowiem w niej dokonują się procesy socjalizacji, jest ona środowiskiem społeczno – wychowawczym, w niej zaspakajane są potrzeby psychospołeczne. Rodzina może wspierać lub ograniczać te procesy, ale również wręcz je uniemożliwiać. Jeżeli w rodzinie dochodzi do ograniczenia, upośledzenia lub zaniku wypełniania jej podstawowych funkcji wówczas następuje nie tylko dezintegracja rodziny, ale też rodzina staje się niewydolna wychowawczo.

Zakłócenia w funkcjonowaniu rodziny zawsze były i są wkomponowane w ogólne formy życia rodzinnego. Spośród szeregu symptomów współczesnych przeobrażeń rodziny w globalnej skali światowej, europejskiej czy polskiej, podkreśla się przede wszystkim pogłębiające się natężenia zjawisk patologicznych lub dewiacyjnych w życiu rodziny współczesnej. (S. Kawula, Józefa Brągiel, A. W. Janke, 1997, s. 115).

Każda rodzina boryka się z trudnościami dnia codziennego, są jednak takie, które nie potrafią pomyślnie rozwiązać swoich sytuacji kryzysowych i realizować swych funkcji. Rodziny, które nie potrafią wypełniać swych funkcji wystarczająco dobrze, nazywamy rodzinami dysfunkcjonalnymi (E. Syrek, 1993, s. 17). Dysfunkcjonalność rodziny może wynikać z patologii w sensie społecznym i biologicznym, obciążającej któreś z rodziców. Do przejawów patologii powodujących dysfunkcję wydolności wychowawczej rodziny należy zaliczyć: kryminalizm, pasożytnictwo społeczne, hazard, prostytutkę oraz alkoholizm, narkomanię, niedorozwój umysłowy, chorobę psychiczną, nieuleczalną lub obłożną chorobę fizyczną czy ciężkie kalectwo (M. Ziemska, 1977, s. 150). W rodzinach dysfunkcjonalnych rodzice nie reagują na pięć wrodzonych cech dziecka: drogocенność, bezbronność, niedoskonłość, zależność i niedojrzałość. Zamiast go wspierać i ochraniać, ignorują je, albo atakują za to, że takie właśnie jest. W efekcie tych działań dzieci rozwijają w sobie dysfunkcjonalne cechy samozachowawcze, aby „nie zwariować”, zachowując wiarę w to, że rodzice zawsze mają rację. Przystosowują się i przebudowują swój świat umysłowy, aby nie ulec niszczyielskiej sile wpajania poczucia własnej bezwartowości i wstydu płynącego z doznawanego poniżenia. Gdy dorastają, stają się same dysfunkcjonalnym rodzicami.

1. Drogocенność dziecka w rodzinie dysfunkcjonalnej nie jest mu uświadamiana, natomiast dziecko jest bombardowane komunikatami podkreślającymi jego mniejszą wartość niż innych członków rodziny. Dziecko może nigdy nie odczuwać swojej samoistnej wartości, może czuć się gorsze od innych i nauczyć się oceniać na podstawie zewnętrznych kryteriów. Czasami poczucie swej małej wartości, ujawniają w ich w aroganckim i pretensjonalnym zachowaniu. W efekcie tych działań dysfunkcjonalnych (ignorowanie, wyśmiewanie) wartość dziecka podlega obniżeniu i rodzą się w nim postawy samozachowawcze wyrażające się w tym, że czuje się gorsze od innych, a w życiu dorosłym jednostka ma trudności w doświadczeniu właściwego poczucia własnej wartości.

2. Bezbronność dziecka w dysfunkcjonalnej rodzinie jest nadużywane. Rodzice nie chronią dziecka i nie uczą je, jak unikać wykorzystywania i poniżania przez innych, gdyż sami nie mają odpowiedniego ukształtowanego systemu granic. Dziecko przyjmując zatem tak dysfunkcjonalny system granic, jakim dysponują jego rodzice. W efekcie dzieci te są nadmiernie bezbronne, narażone na zranienia, poniżenia i wykorzystania. Jako osoby dorosłe nadal będą czuły się zbyt bezbronne w stosunku do innych ludzi, ani nie będą w stanie powstrzymać się od ataków w stosunku do innych, mogą też stać się niewrażliwymi, jeżeli ich rodzice używali „murów” jako zabezpieczenia przed wykorzystaniem i poniżeniem przez innych.

3. Niedoskonałość dziecka w rodzinie dysfunkcjonalnej nie jest szanowana i uznawana. Dzieci są atakowane za swą niedoskonałość i wierzą, że jest ona czymś nienormalnym. Ich reakcją może być staranie o spełnienie żądań swoich rodziców lub też bunt przeciw niemożliwym do zrealizowania oczekiwaniom rodziców. Może być czasem tak, że dzieci będą lekceważone i nigdy się nie dowiedzą, że popełniają błędy. Nikt ich nie uczy, jak zachowywać się poprawnie. Rodzice podchodzący w niewłaściwy sposób do niedoskonałości swych dzieci często nie potrafią uznać swojej niedoskonałości. Atakowane przez rodziców za swoje błędy często stają się w wieku dorosłym albo perfekcjonistami, przesadnie wymagającymi od siebie i swoich bliskich, albo osobami zbuntowanymi, nie zwracającymi uwagi na własne zachowania i mającymi trudności w doświadczeniu i wyrażaniu swojej niedoskonałości. Nie potrafią spojrzeć na siebie realistycznie, jako na normalne niedoskonałe osoby, nie odczuwając przy tym dominującego bólu, lęku i gniewu.

4. Do zależności dziecka w rodzinie dysfunkcyjnej rodzice podchodzą inaczej niż w rodzinach funkcjonalnych. Zamiast stopniowo wdrażać dziecko do samodzielności, albo atakują dzieci za posiadanie i wdrażanie swoich pragnień lub też je ignorują. Gdy dzieci z tych rodzin dorosną mają trudności w rozpoznawaniu i zaspakajaniu swoich potrzeb.

5. Niedojrzałość dziecka w dysfunkcyjnej rodzinie nie jest traktowana zwyczajnie. Rodzice domagają się od dzieci zachowań bardziej dojrzałych albo pozwalają dzieciom zachowywać się mniej dojrzałe niż na ich wiek przystało. Czasami rodzice są ambiwalentni w stawianych dzieciom wymaganiach. Dzieci z tych rodzin w swym życiu dorosłym stają się nadmiernie dojrzałe bądź wiecznie niedojrzałe. W obu przypadkach będą miały trudności w wyrażaniu swojego postępowania w sposób umiarkowany.

Dysfunkcyjny dom rodzinny staje się źródłem przykrości, podłożem napięć i frustracji zarówno dla jej dorosłych członków, jak i dzieci. Dysfunkcyjność rodziny może dotyczyć różnego zakresu realizowanych zadań, może to być:

- **dysfunkcyjność całkowita**, oznaczająca, że w rodzinie występują kompletne niepowodzenia w realizacji zadań rodziny i muszą ją w tym zastąpić wyspecjalizowane rodziny;
- **dysfunkcja częściowa**, oznaczająca, że rodzina nie potrafi realizować prawidłowo pewnych jej zadań i podstawowych funkcji. Ta dysfunkcyjność może z kolei obejmować:
 - niepowodzenia w realizacji zadań wychowawczych,
 - niepowodzenia w walce z kryzysem małżeńskim,
 - niepowodzenia związane z walką o nie wykluczenie rodziny z określonego kręgu rodziny,
 - niepowodzenie w zaspakajaniu potrzeb dziecka bądź też dotyczyć innych zadań i sfer życia rodzinnego.

Życie dziecka w dysfunkcyjnej rodzinie jest dla niego wielką krzywdą, gdyż rodzice na ogół nie dbają o zaspokojenie jego potrzeb, a sposób ich traktowania jest źródłem jego cierpień i często prowadzi do deformacji jego rozwoju, negatywnych skutków emocjonalnych, zaniżenia osiągnięć edukacyjnych, aspiracji, kariery zawodowej i osobistej. (S. Kawula, Józefa Brągiel, A. W. Janke, 1997, s. 131 i n.). W zastraszająco szybkim tempie rozprzestrzenia się problem sieroctwa rodzinnego – gdy dzieci są w rodzinie, formalnie nawet żyją w rodzinie z rodzicami, a mimo tego są „sierotami”, nie czują zainteresowania ze strony rodziców, nie mają poczucia domu, miejsca i ważności swojej w rodzinie. Brakuje im ciepła, poczucia bezpieczeństwa, nie czują miłości. I choć mają zapewnione podstawowe rzeczy czują się osamotnione, nieraz próbują z tego stanu rzeczy ratować się ucieczką czy nawet próbą samobójczą, która jest krzykiem rozpacz i chęcią zwrócenia uwagi na przeżywane problemy. Rodzicom brakuje czasu, zrozumienia problemów dziecka, cierpliwości. Czasem nadużywają swoich praw, co staje się

swoistym dramatem dziecka żyjącego w rodzinie. Współcześnie obserwowany w rodzinach brak czasu dla dzieci rodzi konsekwencje, szczególnie gdy obydwój rodzice pracują zawodowo poza domem. Praca dla wielu rodzin jest koniecznością ekonomiczną, ale też potrzebą intelektualną. Przyzwyczajanie dziecka do samotnego spędzania wolnego czasu, do „kolegowania” poza domem, utrwała styl „odchodzenia” od domu. To koledzy stają się tymi, z którymi ma się wspólny język i wspólne sprawy, z którymi przeżywa się emocje i wartości, a z rodzicami wygasza się wspólny świat. Rozrasta się wyobcowanie z domu, aż po sięganie po środki odurzające. Wzrasta samotność – także życie obok siebie - a życiową formułą staje się bycie ze sobą samym. Znika bycie razem, kurczy się czas wspólnie spędzany, pojawia się trudność porozumiewania, dostrzegania wspólnych potrzeb, racji i trudności.(...) Źródłem sieroctwa rodzinnego jest po prostu brak więzi emocjonalnej i rodzinnej, jest nieumiejętność kochania, nieznajomość wyrzeczeń, rezygnacji, wyboru. Konieczność trwałej psychicznej obecności rodziców dla dziecka i stwarzania atmosfery domu – ciepła, serdeczności, stabilizacji i bezpieczeństwa – nie oznacza, że dziecku należy tylko wciąż coś dawać, czymś je obdarowywać. Dziecko wymaga bardziej obecności, bliskiego kontaktu niż materialnego, włączenia we wspólną pracę i wspólne życie, wspólne spędzanie czasu w rozsądnym wymiarze, a nie pozostawienia go samemu sobie. Sieroctwo powstające w rodzinie jest jedną z ważnych przyczyn dezorganizacji rodziny. (A. Kwak 1994 s 109 i n.).

Zjawisko dysfunkcyjności środowiska rodzinnego jest istotnym zagadnieniem społecznym. System opieki i wychowania w Polsce wydaje się coraz mniej skuteczny wobec tego problemu. Oprócz dotychczas funkcjonujących instytucjonalnych form opieki całkowitej dla dzieci z rodzin patologicznych wydaje się słuszne poszukiwanie alternatywnych form opieki całkowitej wdrażanie nowych, efektywniejszych metod pracy z rodziną. (K. Sawicki 2002, s. 300). Istotne jest tutaj skupienie działań nie tylko na dziecku, ale także na rodzicach. Obserwując polski rynek programów profilaktycznych łatwo zauważyć, że znacząco przeważają adresowane do dzieci młodzieży, natomiast brakuje programów dla samych rodziców. U podstaw takiego stanu rzeczy leży przekonanie, że rodzice nie spełniają swoich funkcji opiekuńczych, wychowawczych czy profilaktycznych, a więc trzeba ich w tym zastąpić. Dlatego tak ważne jest tworzenie programów wspierających rodziny w środowiskach lokalnych, oferując im różnorodne formy pomocy i wsparci (A. Karasowska, 2000, s.33). Polskim rodzinom z obszaru podwyższonego ryzyka należy się przede wszystkim wsparcie psychiczne przywracające im sens życia i nadzieję na przetrwanie trudnego etapu egzystencjonalnego oraz pobudzające ich wewnętrzne siły wyjścia ze swojej zapaści. W tych przypadkach niezbędna jest pomoc i wsparcie doraźne, a niekiedy terapia psychofizyczna. Czynić to powinny Centra Pomocy Rodzinie i poradnie specjalistyczne (S. Kawula, 2004, s.6).

Możliwości zapewnienia potrzeb biopsychicznych dzieci z rodzinach zastępczych

Rodzina jest naturalnym środowiskiem, w którym powinno wzrastać każde dziecko aby mogło posiadać określony status prawny, doznawać właściwej opieki i poczucia bezpieczeństwa, zaspakajać swoje potrzeby rozwojowe oraz przygotowywać się do samodzielnego życia.

Rodziny zastępcze tworzone są w przypadkach, gdy rodzice naturalni nie są w stanie sprawować właściwej opieki oraz nie zaspakajają prawidłowo potrzeb rozwojowych dzieci. Z perspektywy prawa zostało jasno określone, jakie wspólne oraz odrębne funkcje mają rodziny naturalne i zastępcze. Rodzina zastępcza przejmuje sprawowanie bezpośredniej pieczy nad dzieckiem, co oznacza m.in. zapewnienie dziecku bezpieczeństwa, opieki lekarskiej, racjonalnego żywienia, odpowiedniej odzieży czy też korzystania z dóbr kultury. Sprawowanie pieczy bieżącej zakłada wspólne zamieszkiwanie z podopiecznym, co ma szczególne znaczenie dla stworzenia warunków zbliżonych do rodziny naturalnej. Z uwarunkowań prawnych wynikają również specyficzne cechy psychospołeczne zastępczego środowiska wychowawczego. Nie zapominajmy, że środowisko wychowawcze rodzin zastępczych w porównaniu do rodzin naturalnych różni się choćby tym, że wychowanie w rodzinie zastępczej powinno być czasowe do momentu ustabilizowania się sytuacji rodziny naturalnej, występuje tutaj również ograniczenie lub modyfikowanie funkcji opiekuńczych ze względu na możliwy udział rodziców naturalnych w procesie wychowania, sytuacja dziecka jest inna, gdyż musi ono dostosować się do już istniejącego systemu rodzinnego. Istotne jest tutaj również to, że występuje nadzór sądu oraz instytucji pomocy społecznej nad wychowaniem dziecka w rodzinie zastępczej. Każda rodzina zastępcza powstaje w specyficznej sytuacji dotyczącej konkretnej rodziny naturalnej, w której mogą występować różne obszary dysfunkcji. Aby określić zadania wychowawcze danej rodziny zastępczej i możliwość zaspokojenia potrzeb biopsychicznych dzieciom w nich umieszczonych konieczne jest dokonanie każdorazowo indywidualnej diagnozy rodziny naturalnej i prześledzenie w niej losów dziecka.

Oprócz zaspakajania bieżących potrzeb dziecka opieka zastępcza musi często obejmować wyrównywanie braków w zakresie właściwego dla wieku dziecka poziomu rozwoju fizycznego i psychicznego. Niewłaściwa opieka w rodzinach naturalnych prowadzi bowiem do słabszego rozwoju fizycznego dzieci (niższy wzrost, waga, zaniedbane wady rozwojowe). W tych przypadkach dla dzieci które posiadają takie problemy powinny być tworzone rodziny zastępcze – terapeutyczne, które przyjmują na siebie dodatkowe niezmiernie ważne funkcje leczniczo – rehabilitacyjne. Odmienność tego typu rodzin wiąże się ze sposobem kwalifikowania

dziecka (konieczność badań lekarskich), z wysokością pomocy materialnej, a także zagwarantowaniem dziecku stałej pomocy psychologicznej. Przyjęcie do rodziny dziecka o specjalnych potrzebach rozwojowych włącza rodzinę w często długi i kosztowny proces rehabilitacji. Dzieci są poddawane różnym zabiegom : m.in. kinezyterapii, operacjom korekcyjnym, leczeniu farmakologicznemu, rehabilitacji logopedycznej i psycho – pedagogicznej. Rodzina terapeutyczna jest formą rodziny zastępczej, do której pod opiekę specjalnie przeszkolonych rodziców zastępczych trafiają również dzieci, które doznały głębokich urazów w sferze emocjonalnej. Takie rodziny wspierane są przez zespół interdyscyplinarny, w którym wiodącą rolę pełni psychiatra dziecięcy. Niektóre z tych dzieci poddawane są psychoterapii, młodsze – terapii zabawą. Wyniki leczenia i samopoczucia dziecka w dużej mierze zależą od zaangażowania rodziców, często samozaparcia i wiary. Ważnym czynnikiem jest w tych przypadkach stan zdrowia rodziców zastępczych oraz ich odpowiednie warunki bytowe.

Słaba stymulacja rozwojowa środowiska rodzinnego dziecka powoduje często, że jego wiedza i umiejętności dotyczące różnych sfer życia są uboższe niż u rówieśników. Wymaga to od opiekunów zastępczych dodatkowej aktywności, uczenia dziecka różnych praktycznych umiejętności. Zaniedbanie dzieci dotyczy często również sfery edukacyjnej. Dla rodziców zastępczych ważna jest informacja o poziomie rozwoju poszczególnych funkcji psychicznych u dziecka aby mogli właściwie pracować nad wyrównywaniem braków szkolnych – wykorzystując w tym procesie wiedzę o realnych możliwościach i uzdolnieniach dziecka.

Ważnym zadaniem rodziny zastępczej jest wdrażanie dzieci do przestrzegania norm społecznych i kształtowania u nich pożądanых społecznie zachowań. Dzieci wychowywane w środowiskach zdemoralizowanych i przestępczych często pozbawione były jakiegokolwiek nadzoru i opieki. Wprowadzenie harmonogramu dnia (konieczność chodzenia do szkoły, odrabiania lekcji, stałe godziny posiłków i snu) są dla tych dzieci dużą zmianą. Zadaniem opiekunów zastępczych jest też ochrona dziecka przed ujemnymi wpływami środowiska patologicznego, stwarza to niekiedy szczególne problemy związane z kontaktami z rodzinami naturalnymi.

Możliwości zaspokojenia potrzeb biopsychicznych dziecka przebywającemu w rodzinie zastępczej uzależnione jest od wielu czynników i problemów opiekuńczo – wychowawczych występujących w różnych typach rodzin zastępczych.

W przypadku gdy rodzice naturalni nie mogą pełnić wobec swoich dzieci funkcji opiekuńczo – wychowawczych, najczęściej w polskich realiach życiowych rolę tę przejmują dziadkowie. Często ustanowienie nowej rodziny zastępczej dla dziecka nie zmienia jego miejsca pobytu, ponieważ nadal zamieszkują ze swoimi rodzicami biologicznymi. Różny jest podział nowych obowiązków rodzicielskich wobec dziecka. Najczęściej spotykamy się z przypadkiem,

gdy cały ciężar wychowania wnuków przejmuje na siebie babcia dzieci. Ten charakterystyczny układ sił stwarza dla rodziny zastępczej szereg specyficznych problemów. Podstawowym jest mniejszy zasób sił witalnych i sprawności fizycznej opiekunów. Tymczasem dziecko wymaga ciągłej opieki oraz stałego zaspakajania ich potrzeb fizycznych: pielęgnacji, odżywiania, dbania o zdrowie fizyczne. Ponadto zaspakajanie potrzeb fizycznych w formie pomocy w nauce, kontaktu ze szkołą, pomocy w rozwijaniu zainteresowań. Obniżona sprawność fizyczna i psychiczna opiekunów wpływa na stopień ich aktywności wychowawczej. Mniejsze są także możliwości zarobkowe rodziny. Dlatego mogą wystąpić trudności w zaspakajaniu potrzeb rozwojowych powierzonych im dzieci. Dotyczy to zarówno rozwoju fizycznego, jak i rozwijania zainteresowań i uzdolnień. Odrębna grupa problemów dotyczy spraw wychowawczych. Dziadkowie mają często trudności we właściwym sposobie wprowadzania dyscypliny. Są bardziej tolerancyjni, uważają, że w wielu przypadkach naganne zachowanie wnuków zmieni się, gdy dzieci dorosną. Dziadkowie mają trudności w jasnym i precyzyjnym stawianiu granic dotyczących tego, co dzieciom wolno robić a jakie zachowania są niedopuszczalne. Opiekunowie mają świadomość trudnych przeżyć swoich podopiecznych związanych bądź z utratą rodziców, fizyczną bądź psychiczną przemocą oraz zaniedbaniami. W swoim zachowaniu dzieci manifestują dotychczasowe doznania często w formie agresji, upor, buntu wobec opiekunów albo apatii i wycofania się z kontaktu. Fakt bliskiego pokrewieństwa i duży zakres wspólnych, negatywnych przeżyć może utrudniać pracę wychowawczą, dążącą do stabilizacji sytuacji dzieci i odbudowaniu ich poczucia bezpieczeństwa oraz zaufania. Dziadkowie należą do innego pokolenia, które kieruje się w swojej ocenie rzeczywistości nieco inną normą społeczno – kulturową. Trudno im zrozumieć fascynacje dzieci postaciami pop-kultury, ciągłymi potrzebami posiadania nowych gadżetów, wcześniejszym wchodzeniem w dorosły styl ubierania się, malowania i farbowania włosów. Gdy dzieci dojrzewają pojawia się problem ich kontaktów z subkulturami młodzieżowymi. Trudność polega na ocenie wpływu, jak ideologia i zachowanie konkretnej grupy może mieć na rozwój młodego człowieka. Dziadkowie łatwiej niż rodzice skłonni są przyjąć wyjaśnienia wnuków uspakajając ich niepokój. Dużo samozaparcia i aktywności wymaga też od opiekunów przepracowanie z dorastającymi dziećmi problemów związanych z uzależnieniami od papierosów, alkoholu i narkotyków. Dziadkowie często pełnią funkcje opiekuńcze nie tylko w stosunku do swoich przysposobionych wnuków, ale również opiekują się swoimi dorosłymi dziećmi, którzy nie sprawdzili się jako rodzice. Negatywne emocje, które temu towarzyszą, mity rodzinne dotyczące przyczyn konfliktów rodzinnych zakłócają proces stabilizacji sytuacji dziecka i powodują nadmierne obciążenie emocjonalne dzieci. Opiekunowie często włączają dzieci do pomocy dla ich rodziców, tak więc dziecko pozostaje w kręgu spraw, których rozwiązania należy oczekiwać od osób dorosłych. Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej

u biologicznych dziadków wymaga stałej pomocy dla takiej rodziny ze strony służb socjalnych i psychologicznych, w celu wsparcia i pomocy dla opiekunów, podejmujących się tej roli. Ważnym atutem tego typu rodzin zastępczych jest mocna więź emocjonalna między dziadkami i wnukami, która stanowi fundament dalszej pracy dla dobra dzieci.

Sytuacja, w której rolę rodziców zastępczych pełnią osoby nie spokrewnione z dzieckiem istotnie różni się od sytuacji, gdy takie pokrewieństwo istnieje. Dziecko przyjmowane do rodziny zastępczej wnosi ze sobą cały bagaż dotychczasowego życia. Ważne jest aby rodzina miała możliwości zebrania jak największej ilości informacji o dotychczasowym życiu dziecka. Pomoże im to zrozumieć sytuację podopiecznego i dostosować swoje wymagania do możliwości dziecka. W sytuacji gdy wymagania te będą przekraczały możliwości, zarówno emocjonalne jak i intelektualne dziecko może ono zareagować agresywnie w stosunku do swoich opiekunów lub wycofać się z kontaktu z nimi. Prawidłowo nawiązana więź emocjonalna z dzieckiem pozwoli na radzenie sobie w sytuacjach trudnych. Dzieci z domów dziecka to także dzieci zaniedbane wychowawczo, często nie ufają dorosłym, a szczególny lęk odczuwają przed rozwijaniem z nimi więzi. Dzieci takie pozornie łatwo nawiązują dobre kontakty z innymi, mogą one być jednak powierzchowne. Gdy dochodzi do nawiązania głębszych więzi dziecko może powtarzać dawne stereotypy zachowań. Ta potrzeba powtarzania zachowań jest tak silna, że dzieci próbują być odrzucone przez swoich rodziców zastępczych tak, jak zostały odrzucone przez rodziców naturalnych. Dlatego tak istotne w tym przypadku są stałe kontakty i pomoc profesjonalistów, bowiem zamknięcie się z problemami tylko w rodzinie może poważnie ograniczyć możliwości wychowawcze rodziców zastępczych.

W rodzinach zastępczych, do których przyjmowane są dzieci niepełnosprawne opiekunowie natrafiają na specyficzne problemy opiekuńcze – wychowawcze. Wymaga to nie tylko wiedzy rodzica na temat niepełnosprawności, ale i umiejętności radzenia sobie w sytuacji długotrwałego stresu. Kształtowanie właściwych postaw emocjonalnych wobec dziecka stanowi podstawę warunkującą jego prawidłowy rozwój i zabezpieczenie podstawowych usług opiekuńczo – wychowawczych. (ROPS, 2001s. 19 i n.).

III. CHARAKTERYSTYKA GMINY ZAWOJA

Dużym problemem mającym bezpośredni wpływ na korzystanie z pomocy społecznej przez rodziny jest bezrobocie. Dzieje się tak, ponieważ bezrobocie, a szczególnie długotrwałe pozostawanie bez pracy, związane jest z obniżeniem standardu materialnego życia nie tylko samego bezrobotnego, ale i całej jego rodziny. Nawet krótkotrwały okres bezrobocia nie pozostaje bez wpływu na kondycję psychiczną osób dotkniętych tym problemem. Długotrwałe bezrobocie wiąże się nierzadko z nieprawidłowym wypełnianiem funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez rodziców i brakiem możliwości zapewnienia rodzinie odpowiednich warunków materialno – bytowych. Poniższa tabela przedstawia liczbę rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej oraz liczbę osób w tych rodzinach w latach 2021-2024.

Rok	Liczba rodzin ogółem	Liczba osób w tych rodzinach
2021	190	461
2022	190	470
2023	165	393
2024	142	308

źródło : Gminy Ośrodek Pomocy Społecznej w Zawoi

Analizując powyższe dane można zauważyć, że widoczna jest systematyczna tendencja spadkowa zarówno w liczbie rodzin korzystających ze wsparcia, jak i w liczbie osób w tych rodzinach. Największy spadek liczby rodzin korzystających z pomocy widoczny jest w roku 2023. Przedstawione dane obrazują korzystanie osób z systemu wsparcia w formie pieniężnej. Należy tutaj również podkreślić, że zmienia się obraz klienta Ośrodka Pomocy Społecznej, ponieważ obecnie wsparcie finansowe ustępuje wieloaspektowej pomocy specjalistycznej, w tym przede wszystkim pomocy psychologiczno – terapeutycznej.

Lp.	Powód przyznania pomocy	Lata 2021-204			
		2021	2022	2023	2024
1.	Ubóstwo	162	152	134	105
2.	Sieroctwo	0	0	0	2
3.	Bezdomność	7	8	7	10
4.	Bezrobocie	66	56	57	44
5.	Niepełnosprawność	72	76	69	66
6.	Długotrwała lub ciężka choroba	90	91	100	93
7.	Przemoc w rodzinie	1	2	5	4
8.	Potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności	29	29	26	15
9.	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	26	17	13	11
	w tym: rodziny niepełne	16	10	7	3
	rodziny wielodzietne	2	2	1	1
10.	Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z Zakładu karnego	5	5	2	4
11.	Alkoholizm	54	45	42	41
12.	Narkomania	0	0	0	0
13.	Zdarzenia losowe	2	0	0	1

Źródło : GOPS Zawoja

Powody przyznawania pomocy w podziale na wskazywane przez klientów trudności utrzymują się na porównywalnym poziomie, przy czym należy podkreślić, że pod terminem „ubóstwo” znajdują się wszystkie osoby/rodziny w których dochód nie przekracza kryterium ustawowego, dlatego też do tej grupy osób zaliczyć możemy większość osób korzystających z systemu wsparcia. Niewątpliwie istotną przyczyną udzielania pomocy była również „długotrwała lub ciężka choroba”, w przypadku której liczba osób korzystających ze wsparcia utrzymywała się cały czas na wysokim poziomie, osiągając dotychczasowe maksimum w roku 2023. Widoczny jest spadek klientów w zakresie bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, co niewątpliwie jest efektem prowadzenia na terenie Gminy Zawoja usług z zakresu specjalistycznego poradnictwa. Niepokojący jest natomiast utrzymujący się problem alkoholizmu, który mimo iż wykazuje tendencję spadkową to nadal utrzymuje się na wysokim poziomie.

Tabela 5 ASYSTENT RODZINY w latach 2021-2024

Rok	Liczba rodzin objętych wsparciem Asystenta	Liczba dzieci w tych rodzinach
2021	12	27
2022	11	25
2023	11	19
2024	11	22

Źródło: GOPS w Zawoi

Powyższa tabela wskazuje, że praca Asystenta Rodziny na terenie Gminy Zawoja utrzymuje się na stałym poziomie w zakresie ilości rodzin objętych tą formą wsparcia. Należy tutaj podkreślić, że działania Asystenta są możliwe po wyrażeniu zgody przez rodzinę i jej członków, opiera się na zasadzie dobrowolności i chęci zmiany oraz poprawy sytuacji rodziny. Forma asystentury skierowana jest głównie do rodzin, gdzie występują problemy z zakresu niewłaściwego wypełniania funkcji opiekuńczo – wychowawczej oraz gdzie pojawiają się trudności związane z występowaniem zjawiska przemocy w rodzinie lub problemu nadużywania alkoholu przez jej członków.

Statystyki pokazują, że znacznym problemem występującym na terenie naszej Gminy jest przemoc w różnym stopniu nasilenia. Na uwagę zasługuje fakt, że zjawisko przemocy, do którego kwalifikujemy zaniedbanie jako formę przemocy wobec dziecka jest najczęstszą przyczyną ograniczenia władzy rodzicielskiej rodzicom i umieszczenie małoletnich dzieci w pieczy zastępczej.

Gmina Zawoja aktywnie włącza się w budowanie spójnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie zgodnie, współpracuje z instytucjami oraz organami ścigania w zakresie zabezpieczenia dobra małoletnich dzieci i podejmuje pracę zarówno z osobami doznającymi przemocy jak również z osobami stosującymi zachowania przemocowe. Poniższa tabela przedstawia ilość Niebieskich Kart wypełnionych przez poszczególne służby pomocowe zobligowane do prowadzenia procedury. W większości przypadków procedura zakładana jest podczas interwencji domowych, dlatego też to przedstawiciele tych służb, na skutek podejmowanych działań interwencyjnych zabezpieczają ofiary i świadków przemocy w zakresie założenia procedury.

Tabela 6. Dane dotyczące wszczęcia procedury Niebieska Karta terenie Gminy Zawoja

Instytucja Zakładająca Niebieską Kartę	Liczba Niebieskich Kart przekazanych do Przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego			
	2021	2022	2023	2024
RAZEM	24	10	16	13
POLICJA	20	5	10	5
GOPS	4	3	4	3
OŚWIATA	0	0	0	4
SŁUŻBA ZDROWIA	0	0	0	2
GKRPA	0	0	0	0
ZESPÓŁ INTERWENCJI KRYZYSOWEJ	0	2	2	0

Źródło: GOPS w Zawoi

Należy podkreślić, że przedstawione dane nie oddają w pełni obrazu zjawiska przemocy na terenie Gminy Zawoja, bowiem zjawisko to jest powszechne, jednak nie zawsze ujawniane, co utrudnia jego rozpoznanie i skuteczne przeciwdziałanie jego skutkom. Prowadzone działania lokalne jak i ogólnopolskie, powodują zmiany w świadomości społecznej i skutkują większą wrażliwością na krzywdę drugiego człowieka. Taka postawa sprzyja gotowości osób doświadczających przemocy do jej ujawniania i działań naprawczych podejmowanych w rodzinie. Ponadto wszystkie inicjatywy w obszarze przeciwdziałania przemocy i uwrażliwienie społeczności lokalnej na to zjawisko powodują, że możemy realnie ograniczać i skutecznie zatrzymać eskalację tego zjawiska.

Kolejną kwestią wartą omówienia jest liczba rodzin zastępczych oraz przebywających w nich dzieci na terenie Gminy Zawoja, która została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela 7. Liczba rodzin zastępczych z podziałem na formę pieczy na terenie Gminy Zawoja

Forma rodzinnej pieczy zastępczej	Rodziny	dzieci	Rodziny	Dzieci	Rodziny	Dzieci	Rodziny	Dzieci
	2021		2022		2023		2024	
Rodziny zastępcze spokrewnione	2	4	1	2	2	3	2	3
Rodzina zastępcze niezawodowe	3	5	3	5	2	3	2	3
Rodzina zastępcze zawodowe	0	0	0	0	0	0	0	0
Rodziny zastępcze - Pogotowie	0	0	0	0	0	0	0	0
Rodzinny Dom Dziecka	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło : Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Suchej Beskidzkiej.

Powyższa tabela obrazuje system pieczy zastępczej, w związku z koniecznością zabezpieczenia dobra małoletnich dzieci i umieszczenie ich w zastępczej formy opieki. Należy tutaj podkreślić, że decyzję o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej podejmuje Sąd wydając Postanowienie w tym zakresie. Warto tutaj również podkreślić, że ta forma zabezpieczenia jest ostatecznym rozwiązaniem w stosunku do małoletnich, w przypadkach gdy w rodzinach w związku z występowaniem dysfunkcji w postaci uzależnień lub innych czynników zagrażających zdrowiu i życiu dziecka taka decyzja jest podejmowana.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy na terenie Gminy Zawoja pracownicy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej sporządzili analizę SWOT czyli analizę mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń w budowaniu efektywnego wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, biorąc pod uwagę infrastrukturę lokalową, potencjał zasobów ludzkich oraz partnerstwa lokalnego.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- gotowość do współpracy, - bardzo dobra znajomość środowiska lokalnego, - znajomość zagrożeń wynikających z patologii społecznej, w tym z przemocy oraz uzależnień, - dobra współpraca służb działających w obszarze pomocy rodzinie i dziecku (dobre praktyki), - funkcjonowanie Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej - funkcjonowanie Gminnej Komisji ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych - funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego - doświadczenie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na realizację działań na rzecz dziecka i rodziny	- niewystarczająca kadra placówki - małe zaangażowanie społeczności lokalnej do reagowania na dysfunkcję w rodzinach i powiadamiania instytucji i służb o takich zjawiskach - ograniczone środki finansowe na realizację działań w obszarze pracy z dzieckiem i rodziną - strach ze strony osób doświadczających przemocy przed opinią społeczną i naznaczeniem społecznym - brak skutecznych uregulowań prawnych i rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
SZANSE	ZAGROŻENIA
- wsparcie specjalistów w ramach działającego Punktu Wsparcia Dziecka i Rodziny w GOPS Zawoja - zewnętrzne oferty szkoleniowe w zakresie szkolenia kadry do pracy z rodziną dysfunkcyjną, - uregulowane przepisy prawne – nowelizacja Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej - praca Asystenta Rodziny	- brak jednolitych procedur dotyczących współpracy Asystent – pracownik socjalny; - brak współpracy pomiędzy rodziną biologiczną dzieci umieszczonych w zastępczej formie opieki a instytucjami pomocowymi / brak zgody klientów na działania naprawcze/

IV. CELE PROGRAMU

Cel I: Wielokierunkowa praca z rodzinami zagrożonymi odebraniem dziecka w zakresie sprawowania funkcji opiekuńczo- wychowawczej oraz przeciwdziałanie ich dysfunkcjonalności.

Adresaci: Rodziny z „grupy ryzyka” tj. rodziny z dziećmi w których występują czynniki zakłócające prawidłowe wykonywanie funkcji rodzicielskich.

Podstawowym zadaniem w pracy z rodzinami z grupy ryzyka jest profilaktyka, tj. działania zapobiegające przyczynom kierowania dzieci do zastępczych form opieki. Dotychczasowe doświadczenia wskazują w pierwszej kolejności na potrzebę wsparcia rodzin naturalnych na etapie, gdy problemy się rozpoczynają. Pomoc dla tych rodzin często przychodzi za późno, wtedy gdy jest już głęboki kryzys w rodzinie. Najczęściej wówczas zachodzi potrzeba zabrania dzieci z rodziny. W obszarze tym szczególny nacisk należy położyć na profesjonalną, systemową pracę z rodziną dysfunkcyjną, w kryzysie, wypełniającą swoje obowiązki rodzicielskie w nieprawidłowy sposób, w jej środowisku naturalnym. Działania wspomagające i wspierające rodzinę pozwolą na wzmocnienie jej podstawowych funkcji oraz zminimalizują jej dysfunkcje, a tym samym ograniczą wzrost liczby orzeczeń sądu rodzinnego o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej. Wzmocnienie rodziny jako pierwszego ogniwa systemu opieki nad rodziną i dzieckiem poprzez środowiskowe, wielozakresowe wsparcie w realizacji zadań opiekuńczo-wychowawczych, jest zadaniem priorytetowym.

Lp.	Działania	Termin realizacji	Realizatorzy	Finansowanie
1.	Działania profilaktyczne mające na celu zapobieganie zagrożeniom prawidłowego rozwoju dziecka i funkcjonowania rodziny w środowisku poprzez m.in. a) poradnictwo rodzinne, b) prowadzenie oddziaływań profilaktycznych w szkołach, placówkach wsparcia dziennego funkcjonujących na terenie Gminy c) prowadzenie „Szkoły dla Rodziców”, d) wspieranie rodziców w wypełnianiu przez nich funkcji opiekuńczo-wychowawczych poprzez wsparcie psychologiczne, prawne, socjalne, terapeutyczne, pedagogiczne	Na bieżąco 2026r.-2028r.	GOPS Zawoja Świetlice Środowiskowe Specjaliści : Psycholog, Psychiatra Terapeuta uzależnień Szkoły z terenu Gminy Zawoja	GOPS Zawoja ZIK Sucha B (w ramach realizowanego porozumienia) środki zewnętrzne pozyskane w ramach pisanych programów i projektów
2.	Promowanie wartości rodziny wśród lokalnej społeczności poprzez ulotki, artykuły w: prasie, internecie, a także organizowanie imprez rodzinnych, konferencji, pikników profilaktycznych itp	Na bieżąco 2026r.-2028r.	GOPS Zawoja ZIK Sucha B. Prasa lokalna Instytucje wspierające funkcjonujące na terenie Gminy i Powiatu Suskiego Sponsorzy	Gmina Zawoja Pozyskani Sponsorzy Pozyskane środki zewnętrzne

Cel II: Rozwój i wsparcie rodzinnych formy pieczy zastępczej

Adresaci: *Rodziny wyrażające gotowość pełnienia funkcji rodzin zastępczych*

Najkorzystniejszym środowiskiem wychowawczym dla każdego człowieka jest rodzina. To w niej każdy z nas uczy się podstawowych funkcji, współżycia z ludźmi i to ona stanowi źródło najważniejszych wartości. Jeżeli dziecko nie może wychowywać się w rodzinie naturalnej, konieczne jest stworzenie zastępczych form, które zapewnią mu właściwą opiekę i rozwój. To zadanie realizują rodziny zastępcze.

Ideą reformy systemu opieki nad dziećmi jest zmiana akcentów: z zapewnienia instytucjonalnej opieki nad dziećmi na kompleksową pomoc rodzinie i jej wspieranie – tak aby nie dopuścić do dramatu odseparowania dziecka od rodziców biologicznych. Dopiero w przypadku braku sukcesu wysiłków podejmowanych w terapii rodziny konieczne jest zapewnienie dziecku wychowania w rodzinnych formach opieki zastępczej. W roku 2000 nastąpiły w polskim systemie rodzinnej opieki zastępczej zasadnicze zmiany. Po kilkudziesięciu latach rodziny zastępcze przestały być częścią systemu oświaty i zostały włączone w zakres działania systemu pomocy społecznej. W ten sposób tworzy się nowy system pomocy dziecku i rodzinie, w którym opieka zastępcza ma stać się jedną z usług wspierających rodziny przechodzącą kryzys spowodowany czynnikami zewnętrznymi (warunki ekonomiczne – społeczne) lub wewnętrznymi (niezaradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, bezrobocie, nałogi itp.). System ten ma wspierać przede wszystkim rodziny naturalne i chronić je przed rozpadem i koniecznością oddania dzieci pod opiekę innych osób. W przypadku konieczności czasowego lub trwałego odseparowania dzieci od rodziny naturalnej alternatywą dla krytykowanych od dawna instytucji opiekuńczo – wychowawczych mają być przeszkolone, dobrze przygotowane rodziny zastępcze.

Nowe prawo wyraźnie faworyzuje wszelkie formy rodzinnej pomocy dzieciom i ich rodzinom, podczas gdy do niezbędnego minimum ogranicza się wszelkie formy opieki instytucjonalnej. Czas trwania rodziny zastępczej określany jest przez możliwości naprawy rodziny naturalnej. Dlatego też przewiduje się funkcjonowanie krótkoterminowych rodzin zastępczych o charakterze interwencyjnym. Przewiduje się również krótko, średnio i długoterminowe rodziny zastępcze spokrewnione lub niespokrewnione. Ważne jest również to, że w nowym definiowaniu rodziny zastępczej rodzina naturalna staje się istotnym elementem warunkującym rodzaj, sposób funkcjonowania i czas trwania rodziny zastępczej. Tylko, bowiem rodzina może skutecznie oddziaływać na podstawową dla osobowości dziecka sferę uczuć. Należy pamiętać, że

gdy rodzina jest dysfunkcyjna, lecz jeszcze nie patologiczna, jej siłę powinno się wykorzystać, próbując od wewnątrz zmienić kierunki działania. Takie właśnie podejście charakteryzuje najbardziej nowoczesne, prorodzinne systemy opiekuńcze w krajach zachodnich. Na bazie długiej tradycji pracy socjalnej od końca lat sześćdziesiątych zaczęto rozwijać wielozakresową pomoc rodzinie, obejmującą także pomoc psychologiczno – pedagogiczną nastawioną na utrzymanie podstawowych funkcji opiekuńczych i wychowawczych względem dzieci (S. Drzażdżewski, 1998, s. 142) Ponadto istotny jest fakt nie tylko samego istnienia rodziny zastępczej, jak to było w statycznych, tradycyjnych definicjach. Ale również to, że rodzina zastępcza nie jest celem samym w sobie, ale raczej jest usługą, której realizacja ma przynieść konkretny, pożądany efekt. Dlatego właśnie definicje zachodnie określają rodzinę zastępczą, jako „usługę na rzecz dziecka i jego rodziny naturalnej, której celem jest ponowne pojednanie rodziny lub realizacja planu usamodzielnienia dziecka”. Zasada planowania usług jest nowym elementem systemu pomocy dziecku i rodzinie, uwidocznił się nie tylko w przypadku rodzinnej opieki zastępczej, ale nawet w przypadku opieki instytucjonalnej. Zdolność do realizacji zaplanowanej usługi mogą mieć tylko osoby odpowiednio przygotowane do pełnienia swojej funkcji. Stąd wymóg szkolenia kandydatów na opiekunów zastępczych. Fakt spokrewnienia w stosunku do dziecka wydaje się tu mniej istotny niż umiejętność realizacji planu usług. Plan ten ma być realizowany wspólnie ze specjalistami wspierającymi rodzinę zastępczą, we współpracy z rodziną zastępczą i z samym dzieckiem. Efektywna realizacja tego rodzaju usługi wymaga odpowiedniego przygotowania. Jego składnikami będzie analiza przyczyn kryzysu, który doprowadził do umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej, analiza potrzeb dziecka i jego rodziców oraz uczenie umiejętności do realizacji planu usług. Reasumując należy stwierdzić, że obecny system pomocy dziecku i rodzinie wymaga ciągłej modyfikacji, wprowadzaniu nowych, lepszych, efektywniejszych rozwiązań. Istotne jest tworzenie tysięcy przeszkolonych i przygotowanych rodzin zastępczych oraz liczby trenerów programów rodzinnej opieki zastępczej.

Obowiązująca Ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadziła wiele rozwiązań dotyczących pomocy rodzinie. Jedną z form pomocy dla rodzin przeżywających trudności w zakresie opieki i wychowania dzieci są rodziny wspierające, które we współpracy z asystentem pomagają konkretnej rodzinie:

- w opiece i wychowaniu dzieci,
- prowadzeniu gospodarstwa domowego,
- kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Zadaniem rodziny wspierającej jest aktywna pomoc w przezwyciężaniu trudnych sytuacji w rodzinach tego wymagających. Formy pomocy uzależnione są od potrzeb rodziny i mogą dotyczyć min: wskazówek dotyczących sprawowania opieki i wychowania dzieci, kształtowania i wypełniania podstawowych ról społecznych, organizacji czasu rodziny, pomocy w nauce, zarządzania budżetem oraz prowadzenia gospodarstwa domowego. Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może zostawać powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka (np. dziadkowie, krewni, sąsiedzi, znajomi), które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. Rodzinę wspierającą ustanawia Wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspierającej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego. Rodzina wspierająca nie otrzymuje wynagrodzenia z tytułu pełnienia tej funkcji, może otrzymać jedynie zwrot niektórych kosztów związanych z udzielaniem wsparcia. Zasady zwrotu kosztów określa umowa zawierana przez Wójta z rodziną wspierającą.

Cel III: Wspieranie istniejących rodzin zastępczych

Adresaci: rodziny zastępcze

Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno być ostatecznością i działaniu temu towarzyszyć ma przyjęcie zasady zapewnienia dziecku najlepszych warunków rozwojowych, które mogą zagwarantować rodziny zastępcze. Należy tutaj zaznaczyć, że rodzina zastępcza głównie rodzina spokrewniona z dzieckiem przyjmując je pod opiekę wymaga stałej pomocy i wsparcia w wypełnianiu swoich obowiązków. Dlatego tak ważna jest praca pracownika socjalnego i asystenta rodziny, celem zabezpieczenia tych osób oraz mobilizowanie rodziców biologicznych do przezwyciężania swoich trudności i powrotu dziecka do rodziny naturalnej.

Lp.	Działania	Termin realizacji	Realizatorzy	Finansowanie
1.	a) Wspieranie istniejących rodzin zastępczych poprzez organizowanie specjalistycznych szkoleń mających na celu podniesienie ich kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, b) dostarczanie wiedzy i umiejętności w zakresie opieki i wychowania, c) udzielanie pomocy psychologicznej rodzinom zastępczym, d) organizacja zajęć warsztatowych dla dzieci i młodzieży o charakterze edukacyjnym i terapeutycznym	2026r.-2028r.	PCPR/GOPS	PCPR/GOPS środki zewnętrzne
2.	Prowadzenie grup wsparcia dla rodzin zastępczych, zapewnienie warunków lokalowych do spotkań rodzin zastępczych w ramach ww. grup	2026r.-2028r.	PCPR ZIK	PCPR środki zewnętrzne
3.	Doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej oraz innych podmiotów w zakresie pieczy zastępczej	2026r.-2028r.	PCPR/GOPS	PCPR środki zewnętrzne

Cel IV: Wielokierunkowa praca z rodzinami biologicznymi dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej oraz powrót dziecka do rodziny naturalnej.

Adresaci: rodziny, których dzieci przebywają w zastępczych formach opieki

Podstawowym zadaniem do zrealizowania w celu trzecim jest inicjowanie działań niezbędnych do unormowania sytuacji życiowej rodziny i umożliwienie powrotu dziecka do rodziny biologicznej. Rodziny, których dzieci opuszczają zastępcze formy opieki wymagają systematycznego, długoterminowego oraz specjalistycznego wsparcia w pełnieniu ról rodzicielskich. Realizacja przyjętych w Programie założeń pozwoli na udzielenie rodzinie szybkiej i skutecznej pomocy, tak by dziecko mogło do niej wrócić na stałe. Ciągłość i efektywność podejmowanych działań daje gwarancję na pełną reintegrację rodziny, a tym samym zaspokaja podstawowe prawo dziecka, jakim jest wychowanie w rodzinie. Realizacja tego zadania wymaga ścisłej współpracy i zaangażowania wielu instytucji i organizacji zajmujących się statutowo opieką nad rodziną i dzieckiem. W przypadku dzieci pozostających w rodzinnej opiece zastępczej należy podejmować pracę z rodzicami biologicznymi tak, aby dzieci jak najszybciej mogły powrócić do środowiska rodzinnego. Niezbędnym warunkiem realizacji tego zadania jest otwarcie się zarówno rodziców, jak i dzieci na działania pomocowe, wytrwałość w dążeniu do celu, a co najważniejsze – motywacja do działania.

Lp.	Działania	Termin realizacji	Realizatorzy	Finansowanie
1.	a) motywowanie i podtrzymywanie działań rodzin biologicznych do współpracy na rzecz poprawy swojej sytuacji życiowej rodziny, celem powrotu dziecka do środowiska naturalnego b) uświadamianie rodzicom znaczenia pełnienia przez nich ról rodzicielskich w stosunku do dzieci	2026r.-2028r.	Asystenci rodzin, pracownik socjalny GOPS koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, PCPR	GOPS Zawoja PCPR Sucha Beskidzka środki zewnętrzne
2.	Pomoc w przywróceniu równowagi w rodzinie poprzez: a) uświadomienie rodzicom biologicznym ich ról społecznych i podjęcie obowiązków przypisanych tym rolom, b) wsparcie psychologiczno-pedagogiczne oraz rodzinne i prawne c) motywowanie do uczestnictwa w grupach samopomocowych d) motywowanie do działań terapeutycznych w obszarze zdiagnozowanego uzależnienia	2026r.-2028r.	Asystenci rodzin, koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, PCPR Sucha Beskidzka	GOPS Zawoja PCPR Sucha Beskidzka środki zewnętrzne

Cel V: Wspieranie procesu usamodzielnienia pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej

Adresaci: pełnoletni wychowankowie rodzin zastępczych

Osoby usamodzielniające się w pieczy zastępczej (rodzinnej i instytucjonalnej) mają trudności uzyskania wsparcie ze strony swoich rodziców biologicznych. Dlatego też ważnym zadaniem Gminy przy pomocy Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Suchej Beskidzkiej jest wspieranie młodych osób, które opuszczają rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka czy placówki opiekuńczo-wychowawcze w zakresie procesu usamodzielnienia poprzez m.in. pomoc w uzyskaniu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych oraz pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych.

Lp.	Działania	Termin realizacji	Realizatorzy	Finansowanie
1.	Pomoc w pozyskaniu mieszkania z zasobów	2026-2028	Samorządy gmin	Gmina Zawoja
2.	Zapewnienie miejsca w mieszkaniu chronionym przy PCPR	2026-2028	PCPR	Starostwo Powiatowe w Suchej Beskidzkiej.
3.	Wspieranie osób usamodzielnianych w aktywnym uczestniczeniu w życiu społecznym i	2026-2028	GOPS/PCPR	Opiekun usamodzielnienia
4.	Motywowanie do aktywnego poszukiwania pracy i pomoc w zakresie przygotowania do wejścia na rynek pracy	2026-2028	GOPS/PCPR/ PUP	Lokalne instytucje i organizacje

V. REZULTATY REALIZACJI PROGRAMU:

1. Zwiększenie świadomości społeczności lokalnej dotyczącej wartości rodziny poprzez podejmowanie działań profilaktycznych i promujących wartości rodzinne w środowisku lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu wsparcia dla rodzin zagrożonych bezradnością opiekuńczo – wychowawczą oraz rodzin dysfunkcyjnych poprzez uczestnictwo w grupach samopomocowych oraz działań integrujących rodziny.
3. Zapewnienie pomocy osobom usamodzielnianym z terenu Gminy Zawoja.
4. Wzmocnienie procesu aktywizowania osób usamodzielnianych do uczestnictwa w życiu społecznym, kontynuowania nauki, uzyskiwania kwalifikacji zawodowych oraz podejmowania pracy.
5. Zwiększenie liczby dzieci wracających z pieczy zastępczej pod opiekę rodziny biologicznej.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
w Zawoi